

Пуковник мр Радивој Нинић

*„... Човечји ум уопште тежи ка јасноћи и осећа потребу да свуда види неминовну везу“.*

(Клаузевиц)

Херменеутички проблеми у војној теорији су свакодневни као и у свим другим теоријама, али њихово решавање је отежано услед доминације доктринарно-нормативне теорије. Војна операција је актуелан херменеутички проблем, па се мора нешто озбиљно учинити у војној теорији за његово делимично или потпуно решавање. У чланку је учињен покушај у решавању тог теоријског проблема. Аутор не нуди дефинитивно решење, него настоји да мишљење о теоријском одређењу (дефиниција) војне операције покрене из теоријског „мртвила“, отргне од утицаја доктринарног и, тако, доведе до ваљаног херменеутичког прихватања.

Сазнавање почиње уочавањем неког проблема или тешкоће у односу на наша очекивања. Када се први пут суочимо с неким проблемом не можемо много знати о њему, јер до тада није сматран и прихванат као проблем, већ је за њега постојало некакво званично решење у теорији. Најчешће је то доктринарно-нормативна теорија, која „одређује“ унапред значење неког решења, а самим тим и његово „разумевање“ и тумачење. Тако нам преостаје, у најбољем случају, само да се помиримо с тим. Међутим, покретач херменеутике јесте сумња у правоваљаност „датог“ разумевања значењских облика, која је израз човеков и тежња за њиховим правилним и одговарајућим разумевањем. На основу читања и размишљања о могућности некаквог другачијег решења настаје идеја о томе у чему се тај проблем састоји. Одлучујемо се за неко реално решење које је одрживије од претходног, полазећи од основне претпоставке, без које не би било никакве рационалности, да у свеукупној разноврсности појава и процеса, који нас непрекидно окружују, стварно има нечега заједничког и појмљивог, да владају ред и законитост. Истовремено, покушавамо да претходно решење критички размотримо, што ствара нове проблеме, који су неминован резултат процеса сазнавања задатог (основног) проблема. Тако долазимо до бољег разумевања његових тешкоћа, тј. разлога због којих нека решења, на први поглед прихватљива, не морају да буду одговарајућа. Често се догађа да понуђена (нова) решења изазивају нове

теоријске проблеме и тиме процес сазнавања чине занимљивијим. Постигнути напредак може се уочити на основу интелектуалног међупростора насталог између првобитног и новог решења једног проблема. Дакле, ту се не ради о новом решењу новог проблема, него о новом решењу старог проблема на основу новог (ваљаног) мишљења и сазнања.

Као највећи и најсложенији проблеми у теоријама јављају се проблеми разумевања и тумачења значења речи и израза, и, на основу тога, проблеми дефинисања појмова, јер бесмислене речи и изрази не могу да одсликају суштину ствари. Ако је херменеутика пут од разумевања ка тумачењу, и обратно, онда се мора неминовно ослонити на могућност разумевања и тумачења суштине речи, тј. њеног правог значења. Тиме потврђује своју суштинску одлику – учење о речи, учење за које је реч, која уводи разумевање, конститутивна у погледу задатог оријентисања према суштини ствари. Као што се значење, интензитет или нијансирање неке речи не могу разумети никако друкчије осим на основу смисаоне везе у којој је изговорена, тако се и значење и смисао неке реченице (текста), као и реченица (текстова) повезаних с њом (њим) може разумети само на основу узајамне смисаоне везе и контекста, на основу органске рашчлањености и језгровитости језика којим говоримо. Те везе се морају замислити и остварити као део смисаоног догађања у којем се образује и испуњава смисао свих исказа. Разумевање је крајња живост субјекта, највећи могући развој његове индивидуалности. Када смо нешто разумели можемо одговорити – разумели смо нешто када нам се разјасни његово значење. Свако разумевање интендира неко значење, и тамо где је реч о разумевању – реч је о значењу. Вероватно разумевање не би постало никада проблематично и не би никада привукло посебну пажњу теоретичара да међусобно неразумевање и неспоразуми не достижу такве размере да доводе до потпуне искључивости и, посебно, негирања свега што је ново и напредно. Жеља за разумевањем отклања (савладава) препреке разумевању уз помоћ херменеутичке теорије, те тако води ка правилном схватању значењских облика или знакова као начина човековог изражавања, к обезбеђивању значења тих израза поузданим објашњењима и поимањима. Отуда, „... општење међу људима је могућно само под условом да речи имају један смисао, што ће рећи један смисао једног“.<sup>1</sup> Сваки вербални људски однос би требало да има увек карактер тумачења значења, на основу претходног и ваљаног разумевања. Изворни онтолошки однос је неопходно херменеутички, а свако тумачење обавезно има онтолошки карактер. То значи да постоји само тумачење истине. Тумачење није део истине или делимична истина, него је истина какву лично поседујемо на основу сопственог разумевања. На основу тога се гради и лични став, јер само онај ко има изграђен такав став може схватити други став и расуђивати о њему.

<sup>1</sup> *Херменеутика, теорија тумачења и разумевања*, „Нолит“, Београд, 1973, стр. 573.

У нас постоји велики проблем семантичког одређења и херменеутичког прихватања *војне операције*. Наиме, није коректно сагледана њена суштина (чешће се употребљава реч *операција*), па смо дошли у ситуацију да се упитамо да ли је (суштину) довољно и познајемо (или барем назиремо). У „историји“ семантичког одређења појавило се много значења (*војне*) *операције*, од којих су карактеристични: „облик борбених дејстава“, „низ борби и бојева“, „скуп бојева и борби“, „обједињеност бојева и борби“, „форма оружане борбе“, „узастопни бојеви и безброј борби“, „својеврстан функционалан систем“, „облик и део целине оружане борбе“, „скуп борбених дејстава“, „синтеза бојева“, „усклађивање бојева и борби“, „обухвата сударе“, „оружани сукоб“, „двострани процес“, „категорија борбених дејстава“, „акција“, „највиши и најсложенији организацијски облик припреме и извођења оружане борбе“, „облик борбе“, „најсложенији облик оружане борбе“, „процес вођења борбе“, „операција типа битке“, „битка део операције“, „битка уступила место операцији“... Дакле, кључне речи у претходним одређењима значења (*војне*) *операције* (код ранијих аутора и у званичним документима) јесу: „борба“, „сукоб“, „битка“, „бој“ и „борбено дејство“. То потврђује постојећи (актуелан) апсурд да је (*војна*) *операција* уједно и „сукоб“ и „борбено дејство“, тј. сукоб (супротстављање две стране) и једносмерна активност. Покушаћемо да тај апсурд отклонимо тако што ћемо тражити одговарајуће значење наведених речи и установити релацију тих речи с речју *операција*, која је до сада коришћена (која се користи) за означавање „највишег облика борбених дејстава“, „низа борби и бојева“, „форме оружане борбе“, „оружаног сукоба“, „двостраног процеса“... Уједно, тражићемо одговарајуће значење *војне операције*, тј. дефинисаћемо је нормативно (постулационо, семантички), поштујући одредбу у логици да оно што се замишља и означава помоћу одговарајућих речи и њиховог смисла чини објективно значење тих речи.

## Кључне речи у досадашњим разматрањима (*војне*) *операције*

### Значење речи борба

„Борба је основни, најмасовнији и најинтензивнији облик борбених дејстава који изводе појединци, групе и основне тактичке јединице“<sup>2</sup>. „Борбе могу бити нападне и одбрамбене... Збир учинака више борби... Циљ сваке борбе...“<sup>3</sup> „... облици борбених дејстава деле се на борбе... могу бити нападне и одбрамбене...“<sup>4</sup> „Борбе су непосредна борбена дејства које чине оружани судари...“<sup>5</sup> „Борба на мору је основни облик

<sup>2</sup> *Стратегија оружане борбе*, ССНО, 1983, стр. 317 и *Основи концепције ОНО и ДСЗ и стратегије оружане борбе*, ВИЗ, Београд, 1986, стр. 287 и 288.

<sup>3</sup> *Стратегија оружане борбе*, стр. 318.

<sup>4</sup> *Основи концепције општенородне одбране и стратегије оружане борбе* (скрипта), ЦВВШ ЈНА „Маршал Тито“, Београд, 1983, стр. 427.

<sup>5</sup> *Значење неких појмова и термина у нашој војној теорији*, ВВА ЈНА, 1971, стр. 18.

борбеног дејства... Борба је основни садржај боја...<sup>6</sup> „Борба, основни и најмасовнији облик борбених дејстава... Може бити нападна и одбрамбена.“<sup>7</sup> „Оружана борба је усмерена активност“<sup>8</sup>. „Суштину“ таквих схватања *борбе* чине погрешна схватања или несхватање њене суштине. Наиме, борба се схвата као „борбено дејство“, сматра се да може бити „нападна и одбрамбена“, да има „свој циљ“, да је то „борбено дејство које чине оружани судари“, „основни садржај боја“ и да је „усмерена активност“. Може да се наведе много сличних текстова, посебно оних који су се ослонили и нашли једини извор у *Стратегији оружане борбе* (оба издања).<sup>9</sup> На основу тога, намеће се оправдано питање колико је било ваљаног (логичког) мишљења приликом припремања и писања таквих текстова и како се може догодити да један сукоб (борба) буде једносмерно дејство (усмерена активност) – нападни и одбрамбени, да има свој циљ (а зна се да циљеве могу имати само супротстављене стране у било којем сукобу), да збир „оружаних судара“ чини „борбено дејство“ (ту се, очигледно, ради о правој мисаоној збрци) и да „борба“ буде основни садржај „боја“ (а борба је виши појам од боја). Та питања се могу поткрепити следећим примерима: „... оружана борба сукоб супротстављених снага...“<sup>10</sup> „Борбом у ужем смислу се, обично, назива сукоб...“<sup>11</sup> „Борба... У најопштијем смислу, то је оружани сукоб (судар) две противничке стране... то је сукоб двеју воља, супротних и антагонистичких циљева...“<sup>12</sup> „борба је у општем смислу свако сукобљавање живих бића или замишљених сила с оружјем или без њега, властитом телесном или духовном снагом, речју, аргументима...“<sup>13</sup> „Процес борбе, пак, јесте процес у коме људске радње, понашања ниште дејства једни других односно где људи чак ниште једни друге као људе“.<sup>14</sup> „Борба... оружани сукоб двеју противничких страна... без обзира на величину ангажованих снага...“<sup>15</sup> Дакле, *борба* не може бити *борбено дејство* („усмерена активност“), јер је то *сукоб* (оружни сукоб) који садржи две супротстављене стране, са супротстављеним дејствима (интересима, циљевима).

*Борба је друштвена појава међусобног уништавања или онеспособљавања две стране (оружјем или без њега), без обзира на њихову величину и јачину.*

<sup>6</sup> *Тактичка и оперативна употреба снага ЈРМ*, Лекција, ЦВВШ ЈНА, „Маршал Тито“, 1981, стр. 74.

<sup>7</sup> *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981, стр. 65.

<sup>8</sup> *Основи методологије ратне вештине*, I део, методи истраживања, ЦВВШ ЈНА „Маршал Тито“, 1984, стр. 20.

<sup>9</sup> Издање 1976. и 1983. године.

<sup>10</sup> Јово Нинковић, *Теоријске основе оператике*, ВИЗ, Београд, 1985, стр. 70.

<sup>11</sup> Младенко Цолић, *Операције и оперативна искуства из НОР-а*, ЦВВШ ЈНА „Маршал Тито“, 1982, стр. 1.

<sup>12</sup> *Војна енциклопедија*, друго издање, том 1, ВИЗ, Београд, 1970, стр. 716.

<sup>13</sup> *Синоними и сродне речи српскохрватскога језика*, Лексикони свезнање, Лексикографски завод „Свезнање“, Београд, 1974, стр. 70.

<sup>14</sup> Радомир Д. Лукић, *Основи социологије*, седмо издање, „Научна књига“, Београд, 1972, стр. 212.

<sup>15</sup> *Мала енциклопедија Просвета*, Општа енциклопедија, том 2, „Просвета“, Београд, 1986, стр. 282; *Мала енциклопедија Просвета*, Општа енциклопедија, друго издање, „Просвета“, Београд, 1972, стр. 182.

Оружна борба је друштвена појава међусобног уништавања или онеспособљавања две стране оружјем, без обзира на њихову величину и јачину, манифестована путем битака и бојева.

Борба (оружна борба) не може бити нападна или одбрамбена, саставни део операције или боја, и не може имати циљ. Оружна борба је виши појам од боја и битке. Није сврсисходна (телеолошка) појава. (Војна) операција је један од супротних делова оружане борбе.

### Значење речи сукоб

Сукобљавање је свакодневна појава. Говори се о сукобљавању (сукобу) мишљења, ставова, аргумената, идеја, интереса, страна, сила... Сукоб доприноси, у одређеном смислу, стварању нечег новог, што може да буде створено само сукобљавањем и што, мање или више, тражи ангажовање супротстављених страна. Сукоб је резултат супротстављања две стране које немају иста гледишта, ставове, позиције, интересе..., а те супротности су заоштрене толико да се морају сукобити. Зато се у литератури јасно одређује суштина сукоба: „Судар је непријатељски сусрет два лица или двеју или више заједница, војска, кад се оне сукобе, оружаном или физички непријатељски сусретну... Сукоб је сусрет у непријатељском смислу, понајчешће војних снага, војних одреда...“<sup>16</sup>, „Процес сукоба се објективно може одредити као процес у коме вршење једне радње, једно понашање људи омета вршење друге радње, другог понашања, тј. понашања другог човека“,<sup>17</sup> „Сукоб (conflict...) – интеракција двеју или више тенденција које се у датим околностима узајамно искључују ... сукоби се деле на личне, групне и друштвене... могуће је разликовати сукобе интереса, потреба, мотива, жеља... Друштвени сукоби су изрази напетости у односима између глобалних друштвених заједница и њихових асоцијација, до које долази услед значајних разлика у... интересима“<sup>18</sup> „Судар... сукоб са непријатељском војском у борби“,<sup>19</sup> „Сукоб... опречност, противречност: размимоилажење... непријатељски оружани судар, бој, битка, рат... сусрет...“<sup>20</sup>

Сукоб није карактеристичан само за супротстављање две војске. Јавља се као природна категорија, као општа појава која је непосредно и неодвојиво везана за односе живих бића, па се не може говорити о сукобу као једностраној појави и усмереној активности (делатности, акцији, дејству...). Пошто сукоб садржи супротстављена дејства, једино се тако може говорити о тој појави, јер, ако нема супротних дејстава (активности, делатности, акција...), нема ни сукоба.

Сукоб је супротстављање две стране које усмеравају и реализују

<sup>16</sup> Синоними и сродне речи српскохрватског језика, исто, стр. 70.

<sup>17</sup> Радомир Д. Лукић, *Основи социологије*, стр. 212.

<sup>18</sup> Педагошка енциклопедија, том 2, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1989, стр. 408.

<sup>19</sup> Речник српскохрватског књижевног језика, књига шеста, Матица српска, Нови Сад, 1976, стр. 62.

<sup>20</sup> Исто, стр. 75.

своја дејства (активности, делатности, акције...) ради остварења својих циљева.

Оружни сукоб је супротстављање две стране оружјем, где се усмеравају и остварују супротна оружна дејства (дејства оружјем), убијају људи, оштећују (уништавају) материјална добра, намећу воље и интереси ради остварења супротних циљева.

(Војна) операција је један од супротних делова оружног сукоба (усмерено дејство једне сукобљене стране).

(Оружни) сукоб није сврсисходна (телеолошка) појава.

## Значење речи битка

Давно су Клаузевиц и Жомини понудили своје приближно тачно виђење суштине битке. Први је рекао да је „... главна битка борба главних снага...“<sup>21</sup> и да то „... није само узајамно убијање...“<sup>22</sup>, него нешто шире и сложеније, а други је тврдио: „Битке су отсудни судари двеју војска...“<sup>23</sup> Много касније су се јавила чак супротна мишљења и тврђења. Дошло је и до тога да се реч *битка* избаци из наше војне теорије, јер је замењена „одговарајућом и прикладнијом“ речју *операција*. У оквиру припрема за симпозијум о војној науци појавио се текст „Битка и операција“,<sup>24</sup> на чијем су почетку цитирани Фридрих Енгелс: „Битка је сукоб две крупне непријатељске формације које представљају главнине противничке војске или које бар независно дејствују на свом бојишту“<sup>25</sup>, предатни југословенски војни часопис „Ратник“: „Кад се главне противничке силе боре, па се бојом решава и судбина целог бојишта, то се зове решавајућа битка или само битка“<sup>26</sup>, и *Британска енциклопедија*: „општи сукоб непријатељских снага... у суштини врхунац у којој свака страна ангажује све расположиве снаге и средства... и која има битан утицај на исход борбе у целини“.<sup>27</sup> Суштина битке се у наведеним текстовима очигледно могла назрети. Међутим, то није било довољно меродавно (аргументовано), тако да се у даљем тексту иде од потврде наведеног до његове потпуне негације. Тврдња: „... битка је сукоб главних снага зараћених страна... Због тога се ратови претварају у жестоке сударе – битке...“,<sup>28</sup> супротставља се тврдњи у истом тексту: „док је раније битка била део операције, њена круна и врхунац, сада је постепено постајала само појам који је, начелно, у себи садржао низ операција. Значи, битка је историјски уступила место операцији“,<sup>29</sup> која је без смисла. Намеће се питање како се може сукоб појавити као „део операције, њена круна и врхунац“, а затим тврдити

<sup>21</sup> Клаузевиц, *О рату*, Војна библиотека, Београд, 1951, стр. 204.

<sup>22</sup> Исто, стр. 213.

<sup>23</sup> Жомини, *Преглед ратне вештине*, Војна библиотека, Београд, 1952, стр. 227.

<sup>24</sup> Никола Анић, *Битка и операција* (Симпозијум о војној науци), ВВА ЈНА, 1970.

<sup>25</sup> Исто, стр. 1.

<sup>26</sup> Исто.

<sup>27</sup> Исто.

<sup>28</sup> Исто, стр. 2.

<sup>29</sup> Исто.

да садржи низ операција, „у себи“, да би на крају „битка историјски уступила место операцији“. Такво мишљење није требало да се прихвати јер је битка и тада била потврђена као сукоб, а за операцију се тврди „да је... посебна борбена радња...“<sup>30</sup> „... највиша категорија борбених дејстава“.<sup>31</sup> Према томе, сукоб се не може заменити борбеним дејством. Слично размишљање се јавља и код Свечина: „Операција типа битке...“<sup>32</sup> и „свака крупна операција... приближава се типу битке...“<sup>33</sup> Несклад се јавља и у *Војном речнику*, где се каже: „Битка може да се одвија у оквиру једне операције... а може да се састоји од неколико одбрамбених и нападних операција... решавајући судар (борба) главних снага...“<sup>34</sup> и где се јавља неко „тројство“: 1) битка је подређена операцији (одвија се у оквиру једне операције), 2) битка је надређена операцији (састоји се од неколико одбрамбених и нападних операција), и 3) битка је решавајући „судар“. Све три тврдње се у једном тексту међусобно искључују (налазе се у сукобу), а јавља се и следећа тврдња: „... врло често се Б. назива и операција...“.<sup>35</sup> Пошто је уочљива разлика између битке као сукоба и (војне) операције као борбеног дејства, нема оправдања за изједначавање значења те две речи, јер означавају две потпуно различите ствари. У прилог битки као сукобу могу се наћи ваљане потврде у широј литератури.<sup>36</sup>

Битка је оружни сукоб оружаних састава (јединица) на војишту (битишту) ради остварења својих циљева и не може бити изједначена или замењена (војном) операцијом, и обратно. Битка је нижи појам од оружане борбе. Она је класа у оквиру оружане борбе као рода. Битка је највиши и најсложенији сукоб у оквиру оружане борбе, а (војна) операција је један од супротних елемената битке.

## Значење речи бој

Слично речи борба, у војној терминологији јавља се збрка и са речју бој. У званичним документима, и у свим текстовима који се ослањају на њих, бој се јавља као усмерено (једнострано) дејство, што је и довело до тога да буде саставни део (елеменат) операције (као један

<sup>30</sup> Исто, стр. 14.

<sup>31</sup> Исто, стр. 15.

<sup>32</sup> Свечин, *Стратегија*, ВИЗ, „Војно дело“, Београд, 1956, стр. 338.

<sup>33</sup> Исто, стр. 339.

<sup>34</sup> *Војни речник*, ДСНО, Београд, 1967, стр. 26.

<sup>35</sup> *Војна енциклопедија*, исто, 1970, стр. 622.

<sup>36</sup> Младенко Цолић, *Операције и оперативна искуства из НОР-а*, стр. 2; Енциклопедија лексикографског завода, том IV, Југословенски лексикографски завод, Загреб, 1966, стр. 403; *Речник основних војних израза* Министарство одбране СССР, Москва, 1965, стр. 25; *Војна енциклопедија*, том 1, 1958, стр. 670; *Војни лексикон*, исто, стр. 58; *Војна енциклопедија*, 1970, стр. 662; *Синоними и сродне речи српскохрватског језика*, исто, стр. 70; *Мала енциклопедија Просвета*, 1986, стр. 282; *Мала енциклопедија Просвета*, 1972, стр. 182; *Војна енциклопедија*, том 1, 1958, стр. 670; *Опћа енциклопедија ЈЛЗ*, том 1, Загреб, 1977, стр. 546; *Речник српскохрватског књижевног језика*, књига прва, МС-МХ, Нови Сад, Загреб, 1967, стр. 209; *Речник српскохрватског књижевног језика*, 1976, стр. 75.

од „облика борбених дејстава“): „Бој је облик борбених дејстава... Циљ боја... Бој се изводи једновременим ударом по целој дубини снага непријатеља...“<sup>37</sup>; „Бој може бити одбрамбени и нападни... противдесантни... у оквиру операције или самостално“<sup>38</sup>; „Операција... обједињавају и усмеравају бојеви...“<sup>39</sup>; „... операцијама се обједињавају бојеви...“<sup>40</sup>; „...скуп бојева...“<sup>41</sup>; „...више једновремених и узастопних бојева...“<sup>42</sup>; „... синтеза бојева...“<sup>43</sup>; „Бој, као виши и сложенији облик борбених дејстава, који изводе тактичке јединице (пукови, бригаде, дивизије)... константан елеменат у структури свих операција...“<sup>44</sup>; „Бој на мору је најшири облик тактичког дејства и представља оружани сукоб... Бојем се постиже тактички циљ... у оквиру операције...“<sup>45</sup>; „Бојеви су оружани сукоби које воде здружени тактички састави и тактичке јединице... у оквиру операције...“<sup>46</sup>; „Бој је организован сукоб – борба... у склопу операција...“<sup>47</sup>; Бој, један од основних облика борбених дејстава... у оквиру операције...“<sup>48</sup>

Из наведеног се може уочити да је бој „облик борбених дејстава“, „тактичко дејство“ и, уједно, „оружани сукоб“, „оружани сукоб у оквиру операције“, „организовани сукоб у склопу операција“, да има „свој циљ“, да може бити „нападни“, „одбрамбени“ и „противдесантни“ и „изводе га тактичке јединице“. Слична гледања се јављају и у ставовима неких иностраних теоретичара и иностраној званичној литератури.<sup>49</sup>

Намеће се питање како се може догодити да бој као сукоб (јер он то јесте) буде једновременно и борбено дејство (усмерена активност), или да буде саставни део операције као борбеног дејства, или да буде нападни, одбрамбени и противдесантни, или да има свој циљ. Очигледно, то је резултат недовољно (или никако) схваћене суштине боја као врсте (нивоа) оружане борбе, који садржи супротстављена дејства сукобљених страна, који не може бити нападни, одбрамбени и противдесантни, и не може имати свој циљ. Он је „творевина“ међусобног сукобљавања појединаца и мањих или већих тактичких јединица, а циљеве имају сукобљене стране. То потврђује следеће: „Двобој је бој два лица која

<sup>37</sup> Стратегија оружане борбе, стр. 315.

<sup>38</sup> Исто, стр. 316.

<sup>39</sup> Операције ОС У ОНОР-у, ЦВВШ КоВ ЈНА, 1986, стр. 9; Операције у ОНОР – ШНО, 1978, стр. 4; Саво Ковачевић, Оператика – грана ратне вештине (ауторизовано предавање); ЦВВШ КоВ ЈНА, 1989, стр. 10.

<sup>40</sup> Основи концепције општенародне одбране и стратегије оружане борбе, стр. 427.

<sup>41</sup> Ратна служба ЈНА, ДСНО, Београд, 1964, стр. 258; Душан Адамовић, Операције у позадини непријатеља, ВВА ЈНА, 1973, стр. 5.

<sup>42</sup> „Војно дело“ 4/80, стр. 23.

<sup>43</sup> Јово Нинковић, Теоријске основе оператике, стр. 21; Основи савремене операције (материјал за уџбенике), ВВА ЈНА, 1973, стр. 2.

<sup>44</sup> Јово Нинковић, исто, стр. 60.

<sup>45</sup> Тактичка и оперативна употреба снага ЈРМ, стр. 75.

<sup>46</sup> Основи концепције општенародне одбране и стратегије оружане борбе стр. 427.

<sup>47</sup> Младенко Цолић, Операције и оперативна искуства из НОР-а, стр. 1.

<sup>48</sup> Војни лексикон, стр. 60.

<sup>49</sup> Армијска нападна операција ВУ, приручник, ГШ ЈНА, II управа, 1987, стр. 5; Сисечин, Стратегија, стр. 333–347; Резениченко, Тактика, ВИЗ Београд, 1969, стр. 14–19.

треба да с оружјем у руци...<sup>50</sup>; „Бој је борба...“<sup>51</sup>; „Бој... судар јачих снага...“<sup>52</sup>; „бој... оружани сукоб...“<sup>53</sup>; „Сукоб ... бој...“<sup>54</sup>

Бој је оружни сукоб појединаца, мањих или већих група људи, или војних јединица одређених јачина, на бојишту, ради остварења својих циљева. Бој не може бити саставни део (војне) операције, не може бити нападни, одбрамбени или противдесантни, и нема свој циљ (циљеве имају сукобљене стране). Бој је део (ниво) оружане борбе. Он је класа у оквиру оружане борбе као рода.

## Значење синтагме борбено дејство

Без обзира на одређеност речи дејство, деловање, акција, активност и слично, постоје и другачија схватања (разумевања) њиховог значења. На пример, поред „усмерености“ своје функције, дејство се тумачи и као сукоб (али само у војној сфери): „Сам појам дејства имплицира појам силе. Сила није ништа друго до оно кретање које је активно, које се преноси. Оно кретање које је пренето није ништа друго до испољавање силе које у другом објекту наилази на одговарајући отпор“<sup>55</sup>; „Узрок је појава која својом делатношћу производи појаву Б.“<sup>56</sup>; „Пракса је друштвено кооперирање. тј. процес у коме људи усклађују своје деловање... пракса је... активност...“<sup>57</sup>; „Дејство је снага којом неко утиче на другог... Деловање је што и дејство, само што у деловању има више непосредног и конкретног...“<sup>58</sup>; „Акција... (action) дјеловање, дјелатност, рад, радња, чин, дјело...“<sup>59</sup>; „Дејства су, међутим, сукоби система... дејства су сукоби људи...“<sup>60</sup>; „... људска активност интенционална уколико је усмерена на измену дате ситуације... процес који је настао у одређеним друштвеним условима...“<sup>61</sup>; „Акција... чин, дјело, дјеловање...“<sup>62</sup> О дејству се може наћи и у широј литератури.<sup>63</sup> Међутим, чини се да је реч дејство јасно одређена, с јасним значењем: дејство је планска, организована, усмерена и усклађена делатност (активност, деловање, акција...) којом се утиче на неког или нешто ради остварења циља.

<sup>50</sup> Синоними и сродне речи српскохрватског језика, стр. 70.

<sup>51</sup> Мала енциклопедија Просвета 1972, стр. 182; Мала енциклопедија Просвета, 1986, стр. 282, Војна енциклопедија том 1, 1958, стр. 697.

<sup>52</sup> Опћа енциклопедија ЈЛЗ, стр. 584.

<sup>53</sup> Речник српскохрватског књижевног језика, 1967, стр. 241.

<sup>54</sup> Речник српскохрватског књижевног језика, 1976, стр. 75.

<sup>55</sup> Михаило Марковић, Филозофски основи науке, стр. 611.

<sup>56</sup> Исто, стр. 638.

<sup>57</sup> Михаило Марковић, Дијалектичка теорија значења, „Нолит“ Београд, 1971, стр. 175.

<sup>58</sup> Синоними и сродне речи српскохрватског језика, стр. 124.

<sup>59</sup> Братољуб Клаић, Велики рјечник страних ријечи, „Зора“ Загреб, 1972, стр. 33.

<sup>60</sup> Основи методологије ратне вештине, I део, стр. 20.

<sup>61</sup> Социолошки лексикон, Савремена администрација, Београд, 1982, стр. 3.

<sup>62</sup> Лексикон ЈЛЗ, Југословенски лексикографски завод, Загреб, 1974, стр. 10.

<sup>63</sup> Мала енциклопедија Просвета, 1972, стр. 385; Мала енциклопедија, Просвета, 1986, стр. 40. и 607; Речник српскохрватског књижевног језика, 1967, стр. 62 и 647; Речник српскохрватског књижевног и народног језика, књига IV, САНУ, Београд, 1966, стр. 159, 160 и 184.

Тврдња да је дејство сукоб вероватно је ненамерна грешка у изражавању (паралогизам). У супротном, био би то одраз неразумевања или непознавања суштине ствари на коју се та реч односи. Користећи значење речи дејство ранији и савремени војни теоретичари и практичари су употребљавали, и употребљавају, уз њу придев *борбено*, па су тако добили синтагму *борбено дејство*, која се много користи. Посебно је карактеристична употреба придева борбен уз многе речи ван значења *дејство* на коју смо навикли без обзира на то да ли је правилна. Дугогодишња употреба синтагми: „борбено дејство“, „борбена радња“, „борбени докуменат“, „борбена заповест“, „борбено наређење“, „борбено возило“, „борбени ранац“, „борбена техника“, „борбени морал“, „борбена готовост“, „борбена обука“, „борбено правило“, „борбено обезбеђење“, „борбено осигурање“, „борбени распоред“, „борбени поступак“, „борбени дух“, „борбено стање“, „борбено расположење“ итд. довела нас је у стање инертности, па није тражено никакво објашњење и етимологија тих синтагми, и није преиспитивано њихово значење. Међутим, поред борбеног, постоји и неборбен, па отуда „конструисане“ синтагме: „неборбено дејство“, „неборбена радња“, „неборбени докуменат“, „неборбено возило“, „неборбена техника“... Оправданост употребе речи борбен тражи се у повезаности с догађањем у којем се манифестује (борба), тј. у повезаности са самом речју борба, или, још ближе, са свим оним што је у вези са борбом. Отуда питање, ако је реч борбен неодвојиво везана за борбу, да ли у борби може постојати и неборбен и како се у једној борби може јавити и „не-борба“. Ако се подржи настојање да све што је у борби мора да буде борбено, онда се мора бити „доследно“ у томе до краја и говорити: „борбени шињел“, „борбене панталоне“, „борбени веш“, „борбене чизме“, „борбени опасач“, „борбена торбица“, „борбена карта“, „борбени фломастер“, „борбени папир“... Једнако томе би се могло рећи (вероватно у некој „не-борби“) „неборбени шињел“, „неборбене панталоне“, „неборбени веш“, „неборбене чизме“...

У нашим речницима и правопису постоје одреднице за наведене речи: „борбен казује особину онога ко је у свакој прилици склон да се бори, ко је расположен за борбу и залаже се свим својим бићем... борбеност значи особину лица или заједнице која је расположена за борбу, то је расположење за борбу, борбени дух“<sup>64</sup>; „борбен... расположен за борбу, који показује готовост за борбу... борбено... на борбен начин, са готовошћу за борбу... борбеност... воља за борбу, борбен дух...“<sup>65</sup>; „Одлучан. Енергичан. Борбен. Упорност. Истрајност. Издржљивост... Одлучност. Енергичност. Борбеност...“<sup>66</sup> Речи *борбен* и *борбеност* односе се на стање субјеката (борац) у одређеним околностима у којима се оно (то стање) посебно испољава. Субјекат (борац)

<sup>64</sup> *Синоними и сродне речи српскохрватског језика*, стр. 70.

<sup>65</sup> *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, стр. 66.

<sup>66</sup> *Систематски речник српскохрватског језика*, Матица српска, Нови Сад, 1980, стр. 20.

испољава своје унутрашње стање изазвано спољним утицајем, а подржано потребом за супротстављањем неком или нечем. Радње (активности, дејства, деловања, поступци), предмети и средства не могу бити борбени јер не могу поседовати и испољавати такво стање. Борбеност може да испољи само живо биће, као стање своје духовне или физичке активности, због потребе да нешто постигне или достигне. Према томе, не може се говорити о „борбеном дејству“, „борбеној радњи“, „борбеној готовости“, „борбеном средству“..., али се може говорити о „борбеној јединици“, „борбеним људима“, „борбеном човеку“...

Слично речи *борбен*, одређену неоправданост има и нека употреба речи *оружан* („оружана“, „оружано“, „оружани“). Према свакодневной употреби та реч би требало да значи „све“ што се односи на оружје, тј. дато јој је такво „неограничено“ значење. То се супротставља објашњењима у званичној (меродавној) литератури: „оружан, оружна... од оружје...“<sup>67</sup>; „Оружаник, м. човек оружан... оружник... оружати... снабђевати кога или што оружјем. Оружати се... Оружа(ј) се господине... Оружах вас оружјем... С чијем имају, тијем се оружају...“<sup>68</sup>; „Оружавати... глагол изведен од оружати... Оружје придава... Оружаваш се... Оружавамо се...“<sup>69</sup>; „... на оружју је онај који је оружан...“<sup>70</sup>; „Оружник... оружан човјек, оружаник... под оружјем је онај, који је оружан... у оружју је онај, који је оружан...“<sup>71</sup>; „Оружан... снабдевен оружјем, наоружан... Оружати... снабдевати оружјем, наоружавати... Оружни... који се односи на оружје... Позвали су га на оружну вјежбу“<sup>72</sup>; „... Оружати се, наоружавати се...“<sup>73</sup>; „... Наоружати (се), наоружавати (се). Оружати, оружавати. Наоружан, оружан...“<sup>74</sup> Из наведеног се види да се неоправдано употребљавају (изговарају) синтагме „оружани сукоб“, „оружано дејство“, „оружана борба“... Треба говорити „оружни сукоб“, „оружно дејство“, „оружна борба“... „оружан човек“, „оружана јединица“, „оружана пратња“... Може се закључити и то да је правилније говорити *оружно дејство* него *борбено дејство*, и да треба избегавати све *борбено* ван субјекта (живог бића). Као потврда за то може се узети и реч *оружаник*, која значи да је човек „оружан“ или „наоружан“ ради неког циља, односно хтења да нешто створи или постигне оружјем. Коришћење оружја значи дејствовање њиме („дејствовати оружјем“, „оружно дејствовати“), а то се испољава „оружним дејством“. Дејства без оружја су *неоружна дејства* („дејствовати без оружја“, „неоружно дејствовати“). Када се мисли на *оружни сукоб* као целину, логично је да се он састоји од супротности које га чине *оружним дејством*.

<sup>67</sup> Рјечник хрватског или српског језика, дио IX, у Загребу, 1924–1927, стр. 178.

<sup>68</sup> Исто, стр. 179.

<sup>69</sup> Исто, стр. 180.

<sup>70</sup> Исто, стр. 181.

<sup>71</sup> Исто, стр. 182.

<sup>72</sup> Речник српскохрватског књижевног језика, књига четврта, Матица српска, Нови Сад, 1971, стр. 193.

<sup>73</sup> Систематски речник српскохрватског језика, стр. 659.

<sup>74</sup> Исто, стр. 654.

Оружно дејство (дејство оружјем) јесте планска, организована, усклађена и усмерена активност (деловање, акција...) појединца, групе људи или јединица свих нивоа, којом остварују циљ употребом оружја (оружјем) у оружној борби. Оружно дејство је сврсисходан (телеолошки) процес, а (војна) операција је највиши и најсложенији ниво оружних дејстава.

Неоружно дејство (дејство без оружја) јесте планска, организована, усклађена и усмерена активност (деловање, акција...) појединца, мање или веће групе људи, или мањих јединица посебне намене, којом остварују циљ без оружја у оружној борби или другом сукобу.

### **Значење речи операција**

Реч *операција* има неколико значења. Употребљава се у свакодневном раду и комуницирању у свим областима људске делатности, посебно у области мање или више сложених процеса. Човек је „створио“ и употребљава је јер му је неопходна за објашњавање (приказивање, схватање) мање или више сложених радњи. У нашим и иностраним речницима, лексиконима и енциклопедијама третира се приближно с једнаким значењем: „Операција (од *operatio*—радња, делатност...), као борбена делатност означава целокупност упоредних (једновремених) и узастопних дејстава...“<sup>75</sup>; „Операција, рад, делање, извршење неког рада... скуп борбених дејстава оперативног или стратегијског циља... сечење и одстрањивање болесних делова тела... (хирушка интервенција)... формирање... неког новог скупа“<sup>76</sup>; „Реч *операција* води порекло од латинске речи 'орег' (значи 'дела'), 'operari' (значи 'дејствовати')... филолошко значење речи операција било би 'дејство'“<sup>77</sup>; „Операција (лат. *operation*)... планирана акција...“<sup>78</sup>; „Операција (лат. *operatio*, делање, рад, обављање посла)... Део било које радне активности (физичке или умне)... тактички потез и активност којом треба да се оствари, или се остварује одређен вој. задатак.“<sup>79</sup> Тумачење речи „операција“ може се наћи и у широј литератури.<sup>80</sup>

У својим писаним радовима реч *операција* коректно и јасно употреб-

<sup>75</sup> Војна енциклопедија, друго издање, том 6, ВИЗ, Београд, 1973, стр. 388.

<sup>76</sup> Мала енциклопедија Просвета, 1986, стр. 879.

<sup>77</sup> Оператика, тама бр. 2, Операција (материјал за изучавање), ВВА ЈНА, 158, стр. 3.

<sup>78</sup> Радомир Алексић, Речник страних речи и израза, „Просвета“, Београд, 1982, стр. 544.

<sup>79</sup> Куколичка, Организационо-пословни лексикон, ИРО „Рад“, Београд, 1986, стр. 917.

<sup>80</sup> Енциклопедијски рјечник педагогије, Матица хрватска, Загреб, 1963, стр. 611; Лексикон ЈЛЗ, стр. 705; Маријан Филиповић, Рјечник страних ријечи, Задружна штампа, Загреб, 1988, стр. 258; Свечин, Стратегија, стр. 328; Војна енциклопедија, том 6, издање Редакције Војне енциклопедије, Београд, 1958, стр. 485; Енциклопедија лексикографског завода, 1966, стр. 660; Братољуб Клаић, Велики рјечник страних ријечи, стр. 945; Милан Вујаклија, Лексикон страних ријечи и израза, „Просвета“, Београд, 1966, стр. 646; Речник српско-хрватског књижевног језика, 1971, стр. 149; Ранка Е. Марковић, Француско-српскохрватски речник, БИГЗ, Београд, 1980, стр. 392.

љавају и наши познати и признати научни радници. На пример, Михаило Марковић каже: „... практичне операције могу бити одређене, организоване, структуриране, једино ако постоје одређени инваријантни објекти на којима се оне обављају“<sup>81</sup>; „... кад смо у процесу истраживања применили одређене операције (проверавања, доказивања итд.)...“<sup>82</sup>; „... операције које треба да буду обављене...“<sup>83</sup>; „... прецизан и адекватан појам истине може се дати тек узимањем у обзир мисаоних и практичних операција које људи фактички обављају...“<sup>84</sup>; „... операцијама потребним за стварање, мењање или одређивање означеног објекта... и практичних операција којима се тај објекат ствара, мења или одређује“<sup>85</sup>. Богдан Шешић каже: „Операција логичке деривације се врши све дотле док се не изведе формула...“<sup>86</sup>

Из наведених значења може се уочити да је операција и радња, делатност, делање, извршење неког рада, формирање нечега, дејствовање, дејство, планирана (смишљена) акција, обављање посла, део било које радне активности (физичке или умне), потез, елеменат технолошког процеса, хируршки захват (хируршка интервенција), рачунање, пословање, све врсте механичких захвата, обављање неког задатка, низ радњи, поступак, посао уопште. То је довољно за дефинисање операције као усмерене (једносмерна), планиране и организоване мање или више сложене умне или физичке делатности (активност, акција, поступак, дејство...) ради остварења неког циља.

Израз (војна) операција се не може ваљано херменеутички одредити ако се потпуно не одвоји од досадашњих (својих) апсурдних значења – „сукоба“, „низа борби“, „скупа бојева и борби“, „обједињености бојева и борби“, „форме оружане борбе“, „синтезе бојева“, „обухватности судара“, „двостраног процеса“, „облика припреме и извођења оружане борбе“, „облика борбе“, „процеса вођења борбе“, „операције типа битке“... (Војна) операција се може херменеутички одредити само ако се прихвати као усмерена и организована активност (делатност, деловање, акција...) одређене војне јединице и као један од супротних делова оружане борбе.

---

## Дефинисање војне операције

---

### О војној операцији

---

С обзиром на то да је операција усмерена (једносмерна), планирана и организована мање или више сложена умна или физичка делатност (активност, акција, поступак, дејство...) ради остварења неког циља, поуздано се може тврдити да је она остварљив процес у свим областима људске делатности и да га остварују сви који одлуче да нешто ураде

<sup>81</sup> Михаило Марковић, *Филозофски основи науке*, стр. 240.

<sup>82</sup> Михаило Марковић, *Дијалектичка теорија значења*, стр. 13.

<sup>83</sup> Исто, стр. 427.

<sup>84</sup> Исто, стр. 428.

<sup>85</sup> Исто, стр. 480.

<sup>86</sup> Богдан Шешић, *Основи логике*, „Научна књига“ Београд, 1974, стр. 313.

мање или више сложеним поступком. И у војним текстовима (широј и интерној литератури) јавља се реч *операција*, што је довољно за распознавање њеног значења. Међутим, због шире јавности била би добра оријентација на „војне речи“, које ће одмах означавати област на коју се односе. Пошто се под операцијом подразумева сложена активност војних јединица, што је за ширу јавност недовољно, јер реч операција превазилази војне оквире, погодно је употребљавати израз *војна операција*. У интерној „војној“ употреби остала би и даље реч операција, јер није потребно да се у војсци говори о „војном“ ако се све наменске активности у том тренутку односе на „војно“. Војна операција је до сада много пута дефинисана, али као операција (то не мења суштину). При томе је учињено много позитивних покушаја, али и много грешака, јер ниједна дефиниција није „вечита“ зато што се знање развија током времена и доноси нови квалитет. Пре дефинисања војне операције треба обратити пажњу на следеће:

а) скоро да нема речи или израза са (једино) одређеним значењем, јер се, приближно, сваки језички симбол може заменити неким другим (одговарајућим). Без речи или израза са (приближно) одређеним значењем нема успешне комуникације међу људима. Мора постојати коректан однос (веза) између језичког израза (речи) и објекта који означава;

б) неопходно је разликовати „појавно“ од „суштинског“, јер ако би се међусобно поклапали и изједначавали не би било потребе за било каквим теоријским (научним) радом. Дефиниција мора да одражава суштину ствари (најважније у тој ствари), тако да се кроз њу одмах може назрети (и установити) истина о предмету. Она треба (и мора) да има епистемолошку и семантичку улогу и да је синтаксички довољно обликована (обрађена), јер би требало да је резултат сазнавања појава и процеса. У суштини, њоме почиње научно сазнавање;

с) наука не трпи (и не познаје) „варијабилне“ појмове, какви се често сусрећу у свакодневном говору. Појмови морају бити јасни и ваљано дефинисани;

д) многим дефиницијама операције у нашој и доступној страниј војној литератури могу се упутити неки приговори: првенствено су номинално-дескриптивне и у њима се операција неоправдано идентификује са сукобом (битком), не нуде ваљану основу за класификацију тог процеса, нису засноване на истинитом мишљењу, неаргументоване су, непотпуне (површне) или нетачне (некоректне);

е) *операција* може бити предмет мишљења, у најширем смислу, свега онога на шта се односи та реч и, у ужем смислу, као могући самостални процес у војној сфери догађања (*војна операција*), тј. као елеменат доктринарне теорије;

ф) оружни сукоб и оружно дејство нису и не могу бити синоними, него су посебни изрази (термини, синтагме) којима се означавају различити „предмети“. *Оружни сукоб* је друштвена појава и састоји се од супротстављених оружних дејстава. *Оружно дејство* је друштвени процес. *Појава* и *процес* се разликују у својој „појавности“ и суштини.

Неразликовање *оружног сукоба* од *оружног дејства* (*појава од процеса*) ствара (и створило је) велику пометњу у поимању ствари. *Сукоб* не може бити *дејство*, и обратно. *Војна операција* није идентична с *оружном борбом*, нити се њихов однос може третирати као посебно и опште, него као део и целина (која садржи тај део). *Војна операција изазива* дејство супротне стране – супротстављање тих дејстава чини одређени ниво *оружне борбе*. *Војна операција* настаје путем сложених активности одређене војне организације, која настоји да њома оствари постављени циљ у *оружној борби*. Испољава се као *процес* одређеног интензитета и трајања;

г) *оружно дејство* и *војна операција* су изведени појмови, који могу бити дескриптивно одређени ако се односе на стварне друштвене процесе, а ако су само „производ“ мишљења, онда се не могу прецизно дескриптивно одредити. Зато и долази до различитог дефинисања и до „еволуирања“ дефиниција;

h) *војна операција* је *друштвени процес*, сврсисходна људска делатност, јер је остварује организована друштвена целина која тежи ка неком циљу – то је вољни процес у одређеном смислу, јер се воља ту релативно изражава, зато што се испољава као резултат наметнуте нужне потребе за самоодржање човека (јединице или заједнице) и остварење нечега у одређеним околностима;

i) усвајањем семантике речи *борба*, *сукоб*, *битка*, *бој*, *оружно дејство* и *операција* отклониће се неодређеност синтагме *војна операција*.

## Осврт на нека значења војне операције

Постоје различите дефиниције (*војне*) *операције*, па се чак може наћи и неколико различитих схватања тог проблема код истог аутора: „Дефиниција по којој је операција: ‘... највиши и најсложенији *облик борбених дејстава*, којим се, према јединственом плану, на одређеном простору и за одређено време, *обједињавају и усмеравају бојеви*, борбе, тактичке борбене радње и друге активности јединица оружаних снага и других снага општенародне одбране и друштвене самозаштите, ради остваривања јединственог оперативног или стратегијског циља’<sup>87</sup> је не само *суштинска* већ и довољно *широка*, јер изражава и сва друга *битна својства операције* као што су: да је она *синтеза бојева, борби...* да је *скуп...* више различитих (нижих) *облика борбених дејстава*, да је организована целина, низ *једновремених и узастопних борбених дејстава*, и сл. Ова дефиниција је исто тако *свестрана*, јер, поред утврђивања *суштинског значења* самог појма операција у *општенародном одбрамбеном рату* (*облик борбених дејстава*), утврђује и све друге њене *битне одреднице* као што су *конститутивни елементи (бојеви, борбе)*“;<sup>88</sup> „Операција је у суштини *оружани сукоб делова оружаних снага зарађе-*

<sup>87</sup> Дефиниција је наведена из *Стратегије оружане борбе*, издање 1983.

<sup>88</sup> Јово Нинковић, *Теоријске основе оператике*, стр. 21.

них страна и као таква, она је двострани процес у коме се дејства одвијају по две међусобно условљене, али и противречне замисли и намере... Операција је истовремено и облик борбених дејстава... Операцију можемо означити и као скуп (низ) више узастопних и једновремених бојева, борби... по јединственом плану и замисли и под јединственим руковођењем одређене команде (штаба)...<sup>89</sup> „Под појмом операција у овом контексту подразумева се операција као највиши и најсложенији организацијски облик припреме и извођења оружане борбе...“<sup>90</sup>, „... свака операција сама по себи представља сложен облик борбених дејстава...“<sup>91</sup>; „... оружана борба сукоб супротстављених снага... операција као највиши и најсложенији облик и први део целине оружане борбе...“<sup>92</sup> (подвукао Р.Н.) Из наведеног се види: а) несклад у размишљању о једном проблему; б) да је у једној речи дато више потпуно супротних значења; с) одсуство критеријума једнозначности речи о којој се говори у одређеном контексту; д) преплитање нетачности и тачности – до њиховог изједначавања и е) потврда постојеће (нетачне) дефиниције у *Стратегији оружане борбе*.

У наведеним дефиницијама и размишљањима није постављена јасна (чак никаква) граница између супротности, тачности и нетачности, тако да се из њих не може закључити шта је (војна) операција. Необична је за тако значајне текстове недореченост, нејасност и, поготову, крајња непрецизност. Наиме, изједначава се борбено дејство с бојевима и борбама, али је и „оружани сукоб зараћених страна“, „двострани процес“, „међусобно условљене, али и противречне замисли и намере“ и „облик припреме и извођења оружане борбе“. Операција као „облик борбених дејстава“ представља „обједињеност, усмереност, скуп и низ бојева и борби“, дакле, операција као дејство постаје „обједињеност, усмереност, скуп и низ оружних сукоба зараћених страна“, тј. дејство постаје „двострани процес“. Посебно је интересно да се такав „двострани процес“ остварује „по јединственом плану и замисли и под јединственим руковођењем одређене команде (штаба)“. Тиме се ствара идеална команда (штаб), која може да руководи „двостраним процесом“, тј. једна команда (штаб) истовремено руководи супротстављеним странама (?). На основу таквих ставова није чудно што се дефиниција операције у *Стратегији оружане борбе* проглашава „суштинском, широком и свестраном“. Остаје и даље нејасно шта је утицало да се језичко-логички не анализира синтагма „општенародни одбрамбени рат“ и да се учини додатна језичка (уједно и логичка) грешка код тврдње да је операција „облик припреме и извођења оружане борбе... највиши и најсложенији облик и први део целине оружане борбе“. „Општенародни одбрамбени рат“ је бесмислена језичко-логичка конструкција, јер

<sup>89</sup> Јово Нинковић, *Настанак и развој ратне операције*, ВИЗ, Београд, 1984, стр. 14.

<sup>90</sup> Јово Нинковић, *Стратегија, оператика и тактика у Титовом концепту ратне пештине НОР-а* (ауторизована предавања), ЦВВШ КоВ ЈНА, 1986, стр. 67.

<sup>91</sup> Исто, стр. 326.

<sup>92</sup> Јово Нинковић, *Теоријске основе оператике*, стр. 70 и 71.

ниједан рат не може бити нападни или одбрамбени зато што већ садржи сукоб супротстављених страна (напад и одбрана). (Како би изгледало када бисмо изговарали „општенародни одбрамбени сукоб супротстављених страна“?). Зато ни операција не може да се разматра као део било каквог „одбрамбеног“ или „нападног“ рата. Оружна борба се такође не може разматрати као једностранни процес, него као двострани процес – сукоб две стране оружјем. Таква оружна борба се не може „припремати (припремају се независно две сукобљене стране пре сукоба) и не може је нико „водити“, јер се догађа сударом две оружане стране. Операција јесте део оружане борбе, али не „први део целине“, него један од супротних делова те целине.

Наведена дефиниција из *Стратегије оружане борбе* узроковала је да се слична, или иста гледања јаве у многим другим текстовима.<sup>93</sup> Међутим, то не значи да је *Стратегија оружане борбе* основни „репер“ за несувислост. Она је и производ и узрок несувислости у војној теорији, тј. њени аутори су без проучавања и консултовања језичко-логичких норми „произвели“ такав текст, који се неповољно одразио, односно постао је некоректан основ за развој војне мисли. Поред ње постоје бројни текстови у нашој и иностраној литератури у којима се јављају језичко-логички погрешне дефиниције операције.<sup>94</sup> И у тим текстовима је (војна) операција „облик оружаних сукоба“, „синтеза, низ, скуп“ бојева и борби (посебно „одбрамбених“ и „нападних“), „организација краткотрајне борбе“, „облик борбе“, „најсложенији облик оружане борбе“, „форма оружане борбе“, „обједињеност и усклађеност бојева и борби“ „најкомплекснија категорија сукоба“. Међутим уочљива је некоректност (нетачност, погрешност) судова у таквим и сличним дефиницијама (војне) операције ако се утврде односи „борбе“, „сукоба“, „битке“, „боја“ и „оружаног дејства“ према „операцији“, и обратно.

## Дефиниција војне операције

Дефинисање војне операције прате извесне методолошко-теоријске тешкоће, које се могу посматрати објективно, као последица дугогодишњег доктринарно-догматског, једносмерног и једнозначног „размишљања“ о том друштвеном процесу, под утицајем „усвојених ставова“, и

<sup>93</sup> *Операције оружаних снага у ОНОР-у*, стр. 9; Саво Ковачевић, *Оператика – грана ратне вештине*, стр. 10; *Припрема и извођење операције оружаних снага у ОНОР-у* (нацрт упутства) ЦВВШ ЈНА „Маршал Тито“, 1981, стр. 27; *Операције у општенародном одбрамбеном рату*, стр. 4–7; *Тактичка и оперативна употреба снага ЈРМ*, стр. 7; *Војни лексикон*, стр. 361; *Основи концепције ОНО и ДСЗ и СОБ*, стр. 274; Младенко Цолић, *Операције и оперативна искуства из НОР-а*, стр. 1.

<sup>94</sup> *Основи концепције општенародне одбране и стратегија оружане борбе*, стр. 427. и 428; *Ратна служба ЈНА*, стр. 258; Душан Адамовић, *Операција у позадини непријатеља*, стр. 5; Стефан Мосо, *Оператика*, превод с пољског, ВИЗ, Београд, 1962, стр. 140; „Војно дело“ 4/80, стр. 23; *Основи савремене операције* (материјал за уџбеник), стр. 2, 17. и 18; Рајко Танасковић, *Одбрамбена операција армије*, ВВА ЈНА, 1955, стр. 9; *Значење неких појмова и термина у нашој војној теорији*, стр. 17.

као узроци тешког и спорог превазилажења „окамењених“ гледања и стварања нечег новог што би могло барем да наговести извештан позитиван помак у војној теорији. Тешкоће се могу прихватити као објективне тешкоће (произилазе из сложености односа „ставова“ и стварних теоријских чињеница), епистемолошко-семантичке и синтаксичке тешкоће у односима између општих појмова (катеорија) и изведених појмова (у односима рода, класе и врста) и тешкоће у примени правила дефинисања. Објективне тешкоће дефинисања произилазе из природе војне операције као друштвеног процеса, који се не схвата и прихвата увек као такав, него се често поистовећује с друштвеном појавом (сукобом), а изазван је делатношћу (дејством) организоване друштвене целине ради остварења неког циља. Неприхватање те чињенице доводи до неспоразума и нерешавања тог проблема. Мноштво таквих „тврди“ гледања и неразумевања значења *војне операције* доводи до теоријских сукобљавања и чини озбиљну (објективну) препреку за успостављање правог односа према том процесу. Епистемолошко-семантичке тешкоће произилазе из „укорењених“ схватања да је оно што је речено и већ једном званично дато довољно за разумевање и образовање војног кадра, без посебне (за неке и никакве) потребе за даљим проучавањем и новим долажењем до сазнајног нивоа који треба да одговара савременој војној теорији и проналажењем правог (или одговарајућег) значења речи (термина) који се односе на одређени појам. А сваки појам тражи да буде (и мора да буде) означен правим термином. Синтаксичке тешкоће произилазе из епистемолошко-семантичких тешкоћа које су повољна подлога за то, што је последица недовољно озбиљног и зрелог прилажења решавању сазнајних и језичких (логичких) проблема у војној теорији.

Проблем односа *војне операције* као *оружног дејства* и *једног од супротних делова оружане борбе према оружној борби* као *појави са супротстављеним процесима (дејствима)* довео је, и доводи, до теоријских неспоразума. Несхватање или неприхватање релације део – целина, и обратно, доводи до нелогичких решења, која се уграђују у званичне ставове и званична документа без икаквих аргумената. Посебан проблем у оквиру тога јесте то што се такви ставови необично тврдо бране, али не с позиције „силе аргумената“, јер се аргументима не може бранити теза да је дејство сложеније од сукоба, или да се дејство састоји од више сукоба.

Правила дефинисања нису „општа“, тј. нису јединствена код свих аутора, али то не умањује обавезу да их се придржавамо. Богдан Шеших каже: „Дефиниција мора бити позитивна... дефиниција се мора служити позитивним појмовима... Дефиниција мора бити предметна и садржајна, тј. њоме се мора обухватити сам предмет и сам садржај појма, одн. значење термина... Права дефиниција мора бити суштинска, тј. њоме се мора схватити суштина предмета, његови битни чиниоци... правилна дефиниција мора одговарати предмету... Правилна дефиниција мора бити еквивалентна или сразмерна... дефиниција настаје помоћу најбли-

жег рода и специфичне разлике... Правилна дефиниција мора бити дијалектичка... Погрешна је она дефиниција која није свестрана... свака права дефиниција мора бити реална...<sup>95</sup> Дефиниција је исказ који је неопходан за распознавање предмета, тј. она омогућава правилно комуницирање у области предмета на који се односи. Тај исказ је специфичан за аутора који га саопштава, али не мора да буде свеобухватан и за друге, који сматрају да се одређени предмет може објаснити (дефинисати) и другачије. О дефиницији говоре и други аутори научних текстова<sup>96</sup> и очигледно се мишљење усмерава на суштину: мора се схватити предмет и одредити прави термин за његово означавање, разумевање и правилно тумачење. Правилно дефинисање треба да омогући правилну употребу израза за одговарајући предмет или правилно схватање предмета с одговарајућим изразом.

У неким покушајима дефинисања *војне операције* уочена је суштина, али није довољно прецизно исказана: „Операције су најсложенији и често највиши облици борбених дејстава<sup>97</sup>, „... организована целина различитих борбених дејстава, обједињених јединственом замисли... ради постизања оперативног или стратегијског циља“<sup>98</sup>; једна друга, новија дефиниција гласи: „Под операцијом се подразумева усклађено дејство разних видова и родова оружаних снага, која се изводе по јединственој замисли, плану и под руководством одговарајуће команде, за постизање запланираних оперативних или стратегијских циљева“<sup>99</sup>; „Под операцијом подразумевамо организацију, припрему и извршење разних борбених дејстава, која изводе крупне здружене јединице на посебном операцијском правцу ради постигнућа оперативног циља као дела стратегијског циља, која су повезана једним планом и замисли“<sup>100</sup>; „Операција као облик борбених дејстава означава целокупност упоредних (једновремених) и узастопних дејстава...“<sup>101</sup>

На основу наведеног, предлагемо дефиницију *војне операције* као прилог у покушају да се учини барем мали помак у сазнавању тог друштвеног процеса: *војна операција је највише и најсложеније оружно дејство оперативне или стратегијске јединице којом она, на основу јединствене замисли и плана, остварује оперативни или стратешки циљ у оружној борби.*

Наведена дефиниција се може образложити следећим:

а) дефиниција је позитивна, јер се ваљаним изразима потврђује да

<sup>95</sup> Богдан Шеших, *Општа методологија*, шесто издање, „Научна књига“, Београд, 1988, стр. 130–135.

<sup>96</sup> Михаило Марковић, *Филозофски основи науке*, стр. 429, и *Дијалектичка теорија значења*, стр. 410; Глигорије Зајечарановић, *Основи методологије науке*, „Научна књига“, Београд, 1977, стр. 105. и 110; Гајо Петровић, *Логика*, „Школска књига“, Загреб, 1962, стр. 137.

<sup>97</sup> *Војна енциклопедија*, 1973, стр. 388.

<sup>98</sup> Семјовов, *Развој совјетске оперативне вештине* (превод с руског), ВИЗ, Београд, 1965, стр. 387.

<sup>99</sup> *Основи савремене операције* (материјал за уџбеник), стр. 2.

<sup>100</sup> *Оператика*, тема бр. 2, *Операција* (материјал за изучавање), стр. 54.

<sup>101</sup> Младенко Цолић, *Операције и оперативна искуства из НОР-а*, стр. 1.

је реч о усмереном процесу (дејство, деловање, дејствовање, акција, активност, поступак), тј. усмереном процесу војне јединице ка остварењу циља. То је процес одређених својстава, испољавања и трајања, који је непосредно везан за једну страну у сукобу и зависи од тога колико је та страна спремна и вољна да га оствари;

б) дефиниција је предметна и садржајна (конкретна) јер обухвата значење синтагме *војна операција*. Помоћу ње се схвата сам предмет и утврђује смисао војне операције као једног од супротних делова *оружне борбе*;

с) суштина *војне операције* изражава се истицањем њених битних чинилаца (снага, деловање, циљ). За настанак, развој и трајање тог оружног дејства неопходна је супротна страна, која ће бити узрок њеног испољавања. Дефиниција се односи на суштину оружног дејства као примарног деловања одређене снаге (оперативне или стратегијске јединице) на одређени (актуелни) објект у оружној борби;

д) дефиниција толико одговара предмету (*војној операцији*) и обиму да не превазилази логичке оквири. Није ни преширока ни преуска, јер довољно говори и довољно изражава предмет мишљења;

е) дефиниција је дијалектички помак у сазнању тог процеса јер се уочавају позитивне разлике у односу на многе претходне дефиниције, што треба да обезбеди нови квалитет у војној теорији;

ф) на основу такве дефиниције може се замислити (схватити) предмет мишљења *војна операција* с његовим битним одликама;

г) дефиниција је реална, јер означава друштвени процес који се реално остварује, а не само мисли;

х) дефиницији се може приговорити да не задовољава одређене форме према субјективним и неким објективним критеријумима, што јој не мора умањити вредност. Субјективни приступ дефинисању обавезно изазива опречности, без обзира на то што су коришћени објективни показатељи и чињенице. И наведена дефиниција је одраз извесног субјективног схватања предмета мишљења *војне операције* или стварног друштвеног процеса (дејство, дејствовање, деловање, акција, активност, поступак) који остварује одређена војна организација (војна јединица – оперативна или стратегијска) ради постизања постављеног циља у оружној борби. Али, то субјективно схватање је грађено према реалним субјективним и објективним критеријумима.

\* \* \*

Актуелизовани херменеутички проблем синтагме *војна операција* покренуо је и неке проблеме који су теоријски неодвојиво везани за њега. То су проблеми разумевања и тумачења речи *борба, сукоб, битка, бој, борбено дејство и операција*. На основу њиховог тумачења може се покренути још један актуелни проблем у војној теорији, који би требало да се у догледно време ваљано обради. Проблем је везан за оперативку, која је према званичним ставовима „научна дисциплина“ или „грана“ ратне вештине.

Ратна вештина је прихваћена као једна од војних наука иако није потпуно конституисана. Званично је подељена на три научне дисциплине, на стратегију, оперативку и тактику. Област њеног бављења (проучавања) јесте оружна борба, а њен предмет су проблеми који настају у остваривању војне вештине у тој оружној борби. Званично се узима само њен предмет, а тај предмет је, опет, оружна борба. Такво званично теоријско решење није добро, јер предмет једне науке не могу бити појаве, него проблеми у решавању некаквих активности у оквиру те појаве. Намеће се питање шта ће бити објекат проучавања дисциплина ратне вештине ако ратна вештина има оружну борбу као објекат проучавања. Јер, ниједна од тих дисциплина се не може бавити оружном борбом као целином, него њеним нивоима. Оружна борба има два нивоа: *битку* (виши ниво) и *бој* (нижи ниво). Стратегија се бави вишим нивоом оружане борбе – битком, тактика нижим нивоом оружане борбе – бојем, а оперативка – *војним операцијама*. Пошто је војна операција усмерена делатност, активност, дејство..., а оружна борба међусобно уништавање или онеспособљавање, тј. драстичан сукоб, уочљив је несклад у бављењу одређеним областима у оквиру важећег гледања на ратну вештину. Наиме, питање је да ли се може оправдати постојање две њене дисциплине (стратегија и тактика) које проучавају друштвену појаву (оружна борба) и дисциплине (оперативка) која се бави искључиво усмереним друштвеним процесом (војна операција). Практично, оперативка нема објекат проучавања (друштвена појава), него само предмет (друштвени процес), што значи да јој се мора одредити право место како би се избегло досадашње теоријско лутање. Ако се остане на становишту да се оперативка и даље бави само војном операцијом, онда јој није место у постојећој подели дисциплина ратне вештине. С обзиром на то да је војна операција један од супротних елемената битке, а битка је објекат проучавања стратегије, онда је и оперативка елеменат (грана) стратегије, а не посебна дисциплина ратне вештине. Ако се настоји да се оперативка задржи и даље као дисциплина ратне вештине, онда јој се мора одредити објекат проучавања (ниво битке), у којем се, као њен предмет, појављују одређени проблеми везани за остваривање војне операције. У том случају би постојала два нивоа битака: виши ниво би био оружни сукоб (битка) највећих оружаных састава (армије, групе армија, фронтови, оружане снаге), а нижи ниво би био оружни сукоб (битка) великих оружаных састава (дивизија и корпус, корпуси међусобно, више корпуса). Тада би објекат проучавања стратегије био виши ниво битке, објекат проучавања оперативке нижи ниво битке, а тактика има сталан објекат проучавања – бој. Стратегија би се оријентисала на проблеме остваривања војних операција највећих оружаных састава, оперативка би имала за предмет проблеме остваривања војних операција великих оружаных састава, а тактика би се бавила, у оквиру свог предмета, проблемима остваривања оружаных дејстава основних, виших и највиших тактичких јединица (закључно с дивизијом). Ако се не прихвати таква могућност, оперативка не може опстати као дисциплина

ратне вештине, него као дисциплина стратегије, или ће бити потпуно елиминисана као теорија. У том случају стратегија би преузела оба нивоа битака и проблеме остваривања војних операција у оквиру њих.

#### Литература:

1. *Бој на копну*, Студија, ЦВВШ КоВ ЈНА, 1985.
2. *Војна енциклопедија*, друго издање, том 2, ВИЗ, Београд, 1971.
3. Гадамер Х.Г., *Истина и метода*, ИП „Веселин Маслеша“, Сарајево, 1978.
4. Душан Вишњић, *Појам оружане борбе*, ВИНЦ, Београд, 1988.
5. Емилио Бети, *Херменеутика као општа метода духовних наука*, Књижевна задруга Новог Сада, 1988.
6. *Заједничка начела борбених дејстава оружаних снага земаља НАТО*, приручник, ГШ ВЈ, 1980.
7. *Нападна операција армије* (материјал за лекцију), ВВА ЈНА, 1954.
8. *Операције цивилних послова* (стручни приручник Министарства војске), Министарство војске, Вашингтон, 1967.
9. *Правопис српскохрватског књижевног језика*, МС-МХ, Нови Сад – Загреб, 1960.
10. *Предавање – Општи појам операције* (привремени материјал), ВВА ЈНА, 1968.
11. Соколовски, *Војна стратегија*, ВИЗ, Београд, 1965.
12. Станиша Новаковић, *Хипотеза и сазнање*, „Нолит“, Београд, 1984.
13. *Филозофија науке* (приредио Невен Сесардић), „Нолит“, Београд, 1984.
14. Хирш Е.Д., *Начела тумачења*, „Нолит“, Београд, 1983.